

Османова А.М.

Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

РОЛЬ МЕДІАЦІЇ У ВІДНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯ ЇЇ ЗАВЕРШЕННЯ

У статті розглядається роль медіації як інструменту відновлення соціально-психологічної згуртованості в умовах воєнних конфліктів та постконфліктного відновлення. Авторка досліджує психологічні, соціальні та правові аспекти медіаційних практик, аналізують сучасні наукові публікації та практичні кейси, що демонструють ефективність діалогово орієнтованих стратегій врегулювання конфліктів. Сучасні воєнні конфлікти супроводжуються значними соціальними трансформаціями, що проявляються у зміні структури міжособистісних взаємодій, зниженні рівня суспільної довіри та зростанні психоемоційного навантаження населення.

Тривалі бойові дії, примусова міграція, руйнування соціальних зв'язків і психологічний стрес створюють передумови для загострення конфліктних ситуацій як на побутовому, так і на інституційному рівнях. У цьому контексті медіація виступає ефективним засобом конструктивного врегулювання суперечностей, відновлення соціальної взаємодії та формування культури діалогу.

Дослідження показують, що медіація забезпечує безпечний простір для усвідомленого висловлення потреб, страхів і емоцій учасників конфліктів, сприяє розвитку навичок емоційного регулювання та конструктивної комунікації, відновлює порушені соціальні зв'язки та посилює колективну психологічну стійкість. Особлива увага приділяється роботі з вразливими групами населення, зокрема внутрішньо переміщеними особами, ветеранами та людьми з інвалідністю, для яких медіаційні практики слугують засобом психоемоційної підтримки, соціального включення та адаптації до нових соціальних умов.

Стаття також аналізує застосування медіації в освітніх установах, де інтеграція діалогових стратегій сприяє розвитку довіри, групової згуртованості та емоційної стійкості студентів. Методологічні моделі, такі як «Social Cohesion Radar», дозволяють комплексно оцінювати стан соціальної згуртованості та планувати програми інтеграції і превенції конфліктів. Важливим аспектом є підготовка кваліфікованих медіаторів, що включає розвиток комунікативних навичок, емпатії та психологічної стійкості, здатності працювати з травмою та кризовими станами, а також адаптувати методи до специфіки конкретної громади.

На основі аналізу наукових публікацій, звітів громадських організацій та практичних кейсів авторка робить висновок, що медіація у сучасному соціальному контексті виступає не лише як механізм врегулювання конфліктів, а як комплексний інструмент соціальної стабілізації, відновлення довіри та формування конструктивних моделей взаємодії. Її широке впровадження у діяльність органів місцевого самоврядування, громадських організацій та навчальних закладів є необхідною складовою післявоєнної відбудови, зміцнення соціальної згуртованості та підвищення резиліентності суспільства.

Ключові слова: медіація, соціальна згуртованість, постконфліктне відновлення, психологічна стабільність, освітні середовища, вразливі групи населення, конструктивна комунікація, культура діалогу, професійна підготовка медіаторів, соціальна інтеграція.

Постановка проблеми. Сучасні воєнні конфлікти призводять до суттєвих соціальних трансформацій, що відображаються на психологічному стані громадян, структурі міжособистісних взаємодій та рівні суспільної довіри. Тривалі бойові дії, примусова міграція, руйну-

вання соціальних зв'язків і зростання психоемоційного навантаження створюють передумови для загострення конфліктних ситуацій як на побутовому, так і на інституційному рівнях. У цьому контексті особливої актуальності набувають механізми, здатні забезпечити підтримку

суспільної єдності та сприяти відновленню соціальної згуртованості.

Медіація, як альтернативний підхід до врегулювання конфліктів та діалогова стратегія трансформації суперечностей, демонструє значний потенціал у процесах примирення під час воєнних дій та в поствоєнний період. Використання медіаційних практик створює безпечний простір для конструктивної комунікації, зменшує рівень соціальної ворожості, сприяє зміцненню довіри між людьми та відновленню здатності до взаємодії між різними соціальними групами. Застосування медіації в громадах, навчальних закладах, соціальних службах та військових структурах формує культуру діалогу, що є необхідною передумовою сталого відновлення суспільства.

Попри зростання інтересу до медіаційних практик, питання їхньої ролі у відновленні соціальної згуртованості в умовах воєнних викликів потребує детального наукового аналізу. Важливо з'ясувати, які моделі медіації є найбільш ефективними, як вони впливають на гармонізацію соціальних відносин та які фактори забезпечують успішність медіаційних процесів у постконфліктний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні наукові дослідження підтверджують, що медіація відіграє важливу роль у відновленні соціальної згуртованості в умовах війни та постконфліктного відновлення. Зокрема, звіт Danish Refugee Council (DRC) «*Civil Society Organisations in the Field of Mediation and Dialogue in Ukraine: Changes, Challenges and Trends after 24 February 2022*» аналізує діяльність організацій громадянського суспільства, що працюють у сфері медіації та діалогу в Україні після початку повномасштабного вторгнення. Автори, зокрема, І. Криштал, О. Котюк, Т. Кисельова (А. Kryshstal, О. Kotiuk, Т. Kyselova) розглядають основні трансформації, актуальні виклики та провідні тенденції в роботі цих організацій, акцентуючи увагу на практичних механізмах формування соціальної згуртованості через діалогові практики та інституційне посилення ролі медіаторів у кризових умовах [5, с.10].

Дослідження О. М. Яремко і Г. С. Гірняк розглядає юридичні та соціальні аспекти медіації як соціальної послуги, що надається органами місцевого самоврядування. Автори підкреслюють, що медіація може функціонувати не лише як альтернативний механізм вирішення конфліктів, а й як офіційно визнана соціальна послуга, доступна для широких верств населення [2, с. 45].

Соціологічне дослідження IRMI оцінює сприйняття ролі медіації та медіа у формуванні соціальної згуртованості серед журналістів під час воєнного стану. Результати показують, що тема взаємодопомоги, включаючи діяльність волонтерів та військових, є ключовою для консолідації суспільства; водночас журналісти відзначають кадрову втомленість і нестачу ресурсів, що може стримувати ефективність їхнього внеску у формування соціальної згуртованості [4].

Дослідження М. Деліні, А. Портера, О. Нестерової та Т. Мілані «*Social cohesion and intercultural studies in the educational community*» присвячене аналізу проявів соціальної згуртованості в університетському середовищі в умовах кризових викликів, зокрема під час війни [3, с. 40–48]. Методологічною основою роботи є адаптована модель «Social Cohesion Radar», що дає змогу комплексно оцінити рівень довіри, характер ціннісних орієнтацій та специфіку міжкультурної взаємодії. Отримані результати засвідчують, що саме ці чинники виступають ключовими для підтримки внутрішньої стійкості освітніх спільнот, що надає дослідженню особливого практичного значення для формування та впровадження ефективних медіаційних програм в освітньому середовищі. Звіт мережі OPORA «*Social Cohesion in Ukrainian Society: Challenges and Barriers for Vulnerable Groups*» присвячений аналізу стану соціальної згуртованості серед найбільш уразливих категорій населення, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та людей з інвалідністю. У документі наголошується, що формування стійкої соціальної згуртованості вимагає системного врахування потреб маргіналізованих груп, а також впровадження ефективних засобів їхнього залучення до життя громади. Особлива увага приділена медіації, яку визначено як дієвий інструмент соціального включення та запобігання подальшій ізоляції вразливих спільнот [6].

В.В. Суліцький у дослідженні підготовки соціальних працівників до вирішення конфліктних ситуацій виділяють ключові професійні та особистісні характеристики медіатора – комунікабельність, емпатію та психологічну стійкість [1, с. 418]. Це підтверджує, що підготовка кваліфікованих медіаторів є визначальним фактором успішності медіаційних процесів у постконфліктному контексті.

Аналіз сучасних наукових публікацій демонструє комплексний підхід до вивчення ролі медіації у відновленні соціальної згуртованості, охоплюючи юридичні, соціальні, освітні та психо-

логічні аспекти її застосування в умовах воєнних і поствоєнних трансформацій.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичний аналіз потенціалу медіації як інструменту відновлення соціальної згуртованості під час війни та після її завершення, а також визначення ключових чинників, що забезпечують ефективність її застосування в умовах сучасних соціальних і політичних викликів.

Виклад основного матеріалу. Медіація є одним із найефективніших інструментів відновлення соціальної згуртованості в умовах воєнних конфліктів та постконфліктного відновлення, оскільки вона поєднує соціальні, юридичні та психологічні аспекти врегулювання конфліктів. З психологічної точки зору медіація створює безпечний простір для конструктивного діалогу, де учасники можуть усвідомлено висловлювати свої потреби, страхи та емоції без загрози осуду чи репресій. Це дозволяє зменшити емоційне напруження, агресію, почуття тривоги та страху, які часто супроводжують воєнні та поствоєнні ситуації.

Ключовим психологічним механізмом медіації є підтримка емоційного регулювання учасників конфлікту. У процесі медіації учасники набувають умінь усвідомлено регулювати власні емоційні реакції, слухати й аналізувати позиції інших сторін, а також будувати взаєморозуміння на основі діалогу та співпраці. У контексті постконфліктного відновлення це допомагає відновити порушені соціальні зв'язки, сформувати відчуття приналежності до громади та зміцнити колективну психологічну стійкість.

Особливу роль медіація відіграє для вразливих груп населення, таких як внутрішньо переміщені особи, ветерани та постраждалих від бойових дій. Для них участь у медіаційних процесах сприяє психоемоційному відновленню, зменшенню ізоляції та формуванню навичок емпатичного спілкування. Медіатор виконує роль фасилітатора емоційного розвантаження та підтримки соціального включення, що дозволяє людям адаптуватися до нових соціальних умов та відновити здатність до конструктивної взаємодії.

Завдяки структурованому й емоційно безпечному процесу взаємодії медіація сприяє розвитку в учасників здатності усвідомлювати власні потреби, регулювати емоційні реакції та вибудовувати довіру в ситуаціях підвищеної напруги. Освоєння цих навичок створює підґрунтя для більш глибокого розуміння динаміки конфліктної взаємодії й формує психологічну готовність

до співпраці навіть у складних соціальних умовах. Саме на цьому фундаменті вибудовується ширше бачення медіації як інструменту соціальної стабілізації.

У сучасних дослідженнях медіація дедалі більше трактується як діалогово орієнтований спосіб взаємодії, спрямований не просто на врегулювання, а на глибшу трансформацію конфліктних процесів. Як зазначають О.М. Яремко та С.Г. Гірняк, цей підхід поєднує у собі правові механізми, соціальні норми співжиття та психологічні закономірності поведінки людини в умовах напруженої взаємодії, створюючи цілісну модель роботи з конфліктом [2, с. 45–48].

Автори підкреслюють, що медіація має широкий спектр застосування – від повсякденних міжособистісних суперечок до складних міжорганізаційних та інституційних спорів. На побутовому рівні вона сприяє зниженню емоційного загострення і відновленню порушених взаємин; у професійному середовищі допомагає гармонізувати комунікацію та запобігати ескалації; у більш масштабних конфліктах виступає інструментом узгодження інтересів та побудови партнерських рішень.

У психологічному аспекті, за висновками О.М. Яремко та С.Г. Гірняка, медіаційний процес стимулює розвиток низки важливих умінь: здатності усвідомлювати та приймати іншу точку зору; контролю й регуляції емоцій у конфліктних ситуаціях; формування конструктивної комунікативної поведінки; рефлексивного аналізу власних дій і рішень.

Таким чином, медіація постає не лише як технологія переговорів, а як культура взаємодії, що сприяє посиленню норм співпраці, формуванню психологічної компетентності учасників конфлікту та утвердженню більш відповідальних моделей соціальної поведінки.

У реаліях триваючих воєнних дій медіація набуває особливого значення як гнучкий інструмент підтримки соціальної стабільності та відновлення комунікації між різними групами населення. Звіт Danish Refugee Council засвідчує, що громадські організації в Україні та інших постраждалих регіонах активно впроваджують медіаційні підходи для пом'якшення соціальної напруги в громадах, які пережили прямі або опосередковані наслідки бойових дій [5, с. 10].

У практичному вимірі це реалізується через організацію структурованих групових обговорень, спрямованих на опрацювання колективного досвіду втрат, переміщень і стресу; фасилітацію

локальних конфліктів між внутрішньо переміщеними особами та приймаючими громадами; а також залучення підготовлених медіаторів на місцевому рівні, які мають довіру серед населення. Такі практики не лише сприяють зменшенню міжгрупової напруженості, а й допомагають поступово відновлювати горизонтальні зв'язки, що були порушені війною.

Водночас результати дослідження IRMI підкреслюють важливу роль медіа та журналістської спільноти у зміцненні соціальної згуртованості. Медіа можуть виступати як платформа для конструктивного інформування, репрезентації різних точок зору та популяризації ненасильницьких механізмів розв'язання конфліктів. Проте ефективність такого впливу, як зазначається у звіті, значною мірою залежить від доступності ресурсів, професійної підготовки журналістів та рівня інституційної підтримки [4].

Практика застосування медіації в умовах війни свідчить про її потенціал як інструмента соціального відновлення, що поєднує роботу з травматичним досвідом, налагодження комунікації та формування нової культури взаємодії в постраждалих громадах. Вона демонструє, що медіаційні механізми можуть бути не лише способом вирішення конкретних суперечок, а й чинником довгострокової стабілізації та відновлення соціального капіталу в країні.

Особливої уваги в умовах війни та поствоєнної відбудови набуває застосування медіації у роботі з соціально вразливими групами населення. Згідно з аналітичними матеріалами мережі OPORA, медіація демонструє високу результативність у підтримці внутрішньо переміщених осіб, ветеранів бойових дій, людей з інвалідністю та інших груп, які зазнали підвищених ризиків соціальної ізоляції та психологічного виснаження [6].

У центрі таких практик перебуває ідея створення безпечних умов для діалогу, у межах яких представники вразливих груп можуть висловлювати свої потреби, переживання та очікування без страху осуду чи стигматизації. Важливо, що медіація не лише сприяє розв'язанню конкретних конфліктних ситуацій (наприклад, між переселенцями та місцевими жителями), але й виконує функцію соціально-психологічної підтримки, допомагаючи людям, які пережили травматичні події, відновлювати суб'єктивне відчуття контролю, приналежності та соціальної безпеки.

Публікації OPORA підкреслюють, що залучення представників вразливих груп до медіаційних процесів має багатовимірний ефект.

По-перше, воно сприяє розширенню їхньої соціальної участі, запобігаючи процесам маргіналізації, які часто посилюються під час воєнних криз. По-друге, такі практики стимулюють розвиток взаєморозуміння у громадах, зменшуючи упередження та соціальну дистанцію між різними групами населення. По-третє, систематичне використання медіаційних підходів формує передумови для побудови інклюзивних комунікаційних моделей, що є критично важливими для відновлення та зміцнення соціальної згуртованості у постконфліктний період.

Таким чином, медіація у роботі з соціально вразливими групами виступає не лише як інструмент вирішення спорів, але й як механізм інклюзії, психологічної підтримки та відновлення довіри, що робить її невід'ємним складником комплексних стратегій соціальної стійкості та реінтеграції у суспільство.

В умовах воєнних викликів особливого значення набуває впровадження медіаційних підходів у систему освіти, оскільки саме освітні середовища залишаються важливими просторами соціалізації, формування цінностей та відновлення психологічної стабільності. Дослідження М. Дієліні, А. Портер, М. Нестерова, М. Мілані (Dielini M., Portera A., Nesterova M., Milani M.) демонструє, що інтеграція діалогових і медіаційних стратегій у діяльність навчальних закладів сприяє формуванню довіри між студентами, розвитку їх емоційної стійкості та зміцненню групової згуртованості [3, с. 40–48]. Такі підходи виявляються особливо ефективними в ситуаціях кризи, коли у молоді можуть загострюватися почуття невизначеності, тривожності та соціальної фрагментованості.

Автори пропонують застосовувати методологічні моделі, подібні до «Social Cohesion Radar», що дозволяють комплексно оцінювати стан соціальної згуртованості в освітній спільноті, визначати рівень довіри, солідарності та готовності до співпраці. Використання таких інструментів забезпечує науково обґрунтоване планування програм інтеграції, превенції конфліктів та відновлювальних практик, що є необхідним для освітніх інституцій у воєнний та післявоєнний періоди [3, с. 40–48]. Отже, медіація в освітньому контексті набуває значення не лише як засіб врегулювання суперечок, а як стратегія виховання культури ненасильницької комунікації та взаємоповаги.

Водночас ефективність медіаційних практик значною мірою визначається професійною підготовкою фахівців, які здійснюють супровід кон-

фліктних ситуацій. У дослідженні В.В. Суліцького наголошується, що для медіаторів, які працюють у постконфліктних, кризових або травматичних умовах, необхідним є комплекс спеціальних компетентностей. До ключових характеристик, визначених авторами, належать: розвинена комунікабельність, що забезпечує здатність вибудувати контакт зі сторонами конфлікту; високий рівень емпатії, який дозволяє враховувати емоційні стани та потреби учасників; психологічна стійкість, необхідна для роботи з травмованими групами населення та у ситуаціях підвищеної соціальної напруженості [1, с. 420].

Підготовка фахівців включає розвиток навичок активного слухання, технік відновлювального діалогу, стратегій управління сильними емоціями та конфліктогенними ситуаціями. Особливо важливою є здатність медіатора адаптувати інструменти роботи до контексту конкретної громади, враховуючи її культурні та соціальні особливості, рівень психологічної травматизації та наявні ресурси.

Можна узагальнити, що поєднання медіаційних практик в освітньому середовищі та належна професійна підготовка медіаторів формують підґрунтя для зміцнення соціальної згуртованості як на індивідуальному, так і на колективному рівнях. У післявоєнний період ці чинники набувають особливої ваги, оскільки сприяють відновленню довіри між різними соціальними групами, відбудові стійких міжособистісних зв'язків та підтриманню психологічної стійкості населення. У такому контексті медіація постає не лише як технологія конструктивного врегулювання суперечностей, а й як стратегічний механізм соціальної інтеграції та відновлення, що забезпечує формування культури діалогу та взаємоповаги, необхідних для стабілізації суспільства після пережитих кризових подій.

Висновки. Узагальнення теоретичних положень та аналіз актуальних досліджень дають підстави стверджувати, що медіація посідає важливе місце серед механізмів відновлення соціальної

згуртованості в умовах воєнних подій та в період післявоєнної реінтеграції. Її потенціал полягає у забезпеченні структурованого й безпечного простору для діалогу, що сприяє зниженню рівня соціальної напруги, відновленню міжособистісної та інституційної довіри, а також формуванню конструктивних моделей взаємодії в різних соціальних середовищах. Практика застосування медіації доводить її результативність як у міжособистісних конфліктах, так і в роботі громад, освітніх установ та систем підтримки соціально вразливих груп.

У контексті воєнних викликів медіація виконує важливу стабілізуювальну функцію, допомагаючи гармонізувати соціальні процеси, підтримувати психологічну рівновагу населення та запобігати подальшій ескалації конфліктів. Інституціоналізація медіаційних практик у діяльності органів місцевого самоврядування, громадських організацій та закладів освіти створює підґрунтя для розвитку культури співпраці, відповідальності та толерантності, що є визначальним для відновлення соціальної структури суспільства.

Вагоме значення має також професійна підготовка медіаторів. Саме їхні фахові компетентності – розвинуті комунікативні навички, емпатійність, психологічна стійкість, здатність працювати з травмою та кризовими станами – є ключовими чинниками успішності медіаційних процесів у постконфліктних умовах. Поєднання якісної підготовки кадрів, системної підтримки фахівців та нормативного визнання медіації як елементу соціальних послуг створює основу для її ефективного впровадження.

Таким чином, медіація у сучасному суспільному контексті розглядається не лише як інструмент врегулювання суперечностей, а як комплексний засіб зміцнення соціальної згуртованості, відновлення довіри та підвищення резиліентності суспільства. Її широке застосування є важливою складовою процесів післявоєнної відбудови та стабілізації соціальних інститутів в Україні.

Список літератури:

1. Суліцький В.В. Підготовка соціальних працівників до вирішення конфліктних ситуацій. The XXIX International Science Conference «Science, theory and practice», Tokyo, Japan, June 08–11, 2021. 620 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36579/1/V_Sulitskyi_SPSR_IL.pdf?utm_source=chatgpt.com
2. Яремко О.М., Гірняк Г.С. Медіація як базова соціальна послуга: повноваження органів місцевого самоврядування. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2024. № 6. https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-7
3. Dielini M., Portera A., Nesterova M., Milani M. Social cohesion and intercultural studies in the educational community. *Skhid*. 2022. 3(2). С. 40–48. [https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3\(2\).263601](https://doi.org/10.21847/1728-9343.2022.3(2).263601)
4. IRMI. Соціальна згуртованість та медіа під час війни. 2023. URL: https://irmi-ukraine.org/соціальна-згуртованість-та-медіа-під/?utm_source=chatgpt.com
5. Kryshchal A., Kotiuk O., Kyselova T. Civil Society Organisations in the Field of Mediation and Dialogue in Ukraine: Changes, Challenges and Trends after 24 February 2022. Kyiv: DRC, 2023. 30 с.

6. OPORA. Social Cohesion in Ukrainian Society: Challenges and Barriers for Vulnerable Groups. 2023. URL: https://oporaua.org/en/viyna/social-cohesion-in-ukrainian-society-challenges-and-barriers-for-vulnerable-groups-25748?utm_source=chatgpt.com

Osmanova A.M. THE ROLE OF MEDIATION IN RESTORING SOCIO-PSYCHOLOGICAL COHESION DURING THE WAR AND IN THE POST-WAR PERIOD

This article examines the role of mediation as a tool for restoring social-psychological cohesion in the context of armed conflicts and post-conflict recovery. The author investigates the psychological, social, and legal aspects of mediation practices, analyzing contemporary scientific publications and practical cases that demonstrate the effectiveness of dialogue-oriented conflict resolution strategies. Modern armed conflicts are accompanied by significant social transformations, manifested in changes in interpersonal interactions, decreased levels of public trust, and increased psycho-emotional stress among the population.

Prolonged hostilities, forced migration, destruction of social ties, and psychological stress create conditions for the escalation of conflicts both at the personal and institutional levels. In this context, mediation serves as an effective means of constructive dispute resolution, restoration of social interaction, and the development of a culture of dialogue.

Research shows that mediation provides a safe space for the conscious expression of participants' needs, fears, and emotions, promotes the development of emotional regulation and constructive communication skills, restores disrupted social connections, and strengthens collective psychological resilience. Particular attention is given to work with vulnerable groups, including internally displaced persons, veterans, and people with disabilities, for whom mediation practices serve as a means of psycho-emotional support, social inclusion, and adaptation to new social conditions.

The article also analyzes the application of mediation in educational institutions, where the integration of dialogue-based strategies fosters trust, group cohesion, and emotional resilience among students. Methodological models, such as the "Social Cohesion Radar," enable comprehensive assessment of social cohesion and support the planning of integration and conflict-prevention programs. A crucial aspect is the training of qualified mediators, which includes the development of communication skills, empathy, and psychological resilience, the ability to work with trauma and crisis situations, and the capacity to adapt methods to the specific context of a given community.

Based on the analysis of scientific publications, reports from civil society organizations, and practical cases, the author concludes that mediation in the contemporary social context functions not only as a mechanism for conflict resolution but also as a comprehensive instrument for social stabilization, trust restoration, and the development of constructive interaction models. Its widespread implementation within local governments, civil society organizations, and educational institutions is a necessary component of post-war reconstruction, strengthening social cohesion, and enhancing societal resilience.

Key words: mediation, social cohesion, post-conflict recovery, psychological stability, educational environments, vulnerable groups, constructive communication, culture of dialogue, professional mediator training, social integration.

Дата надходження статті: 29.10.2025

Дата прийняття статті: 21.11.2025

Опубліковано: 30.12.2025